

Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети жана Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Ч. Айтматов атындагы Тил жана адабият институтуна караштуу филология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча түзүлгөн Д 10.24.700 диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясынын мүчөсү, филология илимдеринин доктору Б.Сагынбаеванын изденүүчү Төлегенова Дина Мелдебеккызынын 10.02.06 – түрк тилдери адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган “Түрк тилдериндеги фитонимдердин структура-семантикалык өзгөчөлүктөрү” аттуу диссертациясына

КОРУТУНДУСУ

1. Диссертациялык иштин адистикке туура келиши.

Т. Д. Мелдебеккызынын “Түрк тилдериндеги фитонимдердин структура-семантикалык өзгөчөлүктөрү” аттуу кандидаттык иши Д 10.24.700 диссертациялык кеңештин багытына, профилине шайкеш келет. Анткени иште 10.02.06 – түрк тилдери адистигинин паспортуна туура келүүчү маселелер – фитонимдерди түрк тилдеринин фитонимдик корунун материалында комплекстүү жана системдүү түрдө изилдөөгө алган.

Изилдөөнүн мазмуну жана жыйынтыктары 10.02.06 – түрк тилдери адистигинин талаптарына жооп берет.

2. Изилдөөнүн максатын кыргыз тилиндеги фитонимдердин концептуалдык негизи жана лингвистикалык формасы бүтүндөй түрк тилдериндеги фитонимдик лексиканын пайдубалы катарында кызмат кылгандыгын аныктоо. Ошону менен бирге кыргыз жана түрк тилдериндеги фитонимдик лексиканынын тектик байланышын аныктап жана алардын элдин этникалык аң-сезимине тийгизген таасирин конкреттүү мисалдардын негизинде далилдөө болгон.

Бул максатты ишке ашыруу үчүн, жалпысынан, төмөнкүдөй милдеттер аткарылган:

- жалпы тил илиминде, түркологияда, анын ичинде казак, кыргыз тил илимдериндеги фитонимдерге байланыштуу иликтөөлөргө илимий сереп жүргүзүү;
- түркологияда фитонимдердин орду жана тилдин тарыхый жактан өнүгүүсүнө тикеден-тике тийгизген таасирин аныктоо менен өсүмдүктөр дүйнөсүн чагылдырган лексикага семантикалык жактан мүнөздөмө берүү;
- түрк тилдериндеги фитонимдердин келип чыгышындагы номинациянын принциптерин жана типтерин сыпаттоо;
- түрк тилдериндеги өсүмдүктөр аталыштарынын семантикалык структурасын аныктоо;
- байыркы өсүмдүк аталыштарынын семантикалык өзгөчөлүгүн кыргыз жана башка түрк тилдеринин алкагында салыштырып анализдөө;

- түрк тилдериндеги фитонимдердин структуралык өзгөчөлүктөрүн жана негизги жасалуу жолдорун аныктоо жана сыпаттоо.

2. Диссертациялык иштин темасынын актуалдуулугу

Түрк тилдеринин, анын ичинде кыргыз тилинин тарыхый өнүгүүсүн фитонимдердин эволюциясы менен тыгыз карым-катышта изилдөө өтө маанилүү маселелердин бири. Фитонимдик лексика лексикалык кордун баюусуна негиз болгондугу белгилүү. Түркологияда фитонимдер маселесине тилчи-окумуштуулар мурдатан эле көңүл буруп келишкен. Кыргыз тил илиминде кесиптик лексиканын алкагында өсүмдүк аталыштарынын айрым тематикалык топтору изилденгенин эске албаганда, фитонимдер боюнча монографиялык изилдөө жокко эсе. Демек, өсүмдүктөр аталыштарынын семантикалык, структуралык өзгөчөлүктөрүн түрк тилдеринин фитонимдик корунун материалында комплекстүү жана системдүү түрдө изилдөө аркылуу кыргыз тарыхый лексикологиясындагы айрым боштуктарды толтуруу милдети бар.

Фитонимдерди изилдөө иши түркологиянын теориялык маселелерин гана эмес, айрым терминологиялык көйгөйлөрдү чечүүдө да таяныч материал катары кызмат аткара алат. Өсүмдүктөр аталышын тектештирме-тарыхый өңүттөн изилдөө түрк тилдүү элдердин материалдык жана руханий маданиятын таанууда булак болуп берет. Фитонимдер лексикалык курамдын өзгөчө бөлүгү болуп саналгандыктан, ал көп кылымдык тарыхка ээ жана алардын калыптанышы ар кайсы тарыхый доордо ар түрдүүчө жүргөн. Түрк тилдерине орток фитонимдик катмар тарыхый жактан тамырлаш болуп келген кыргыз жана жалпы түрк тилдеринин калыптануу жолун ачыктай алмакчы.

Демек, жогоруда белгиленген жагдайлар бул изилдөө ишинин темасынын актуалдуулугунан кабар берип турат.

3. Иштин илимий жыйынтыктары

3.1. Иштин диссертациялык изилдөөлөргө коюлуучу талаптарга жооп бере турган жаңылыгы. Кыргыз тилиндеги жана жалпы түрк тилдер системасындагы фитонимдер тектештирме-тарыхый өңүттөн кандидаттык диссертациянын денгээлинде алгачкы болуп изилдөөгө алынды. Кыргыз тилиндеги байыркы фитонимдик катмардын жалпы эле түрк тилдериндеги фитонимдик катмардын калыптануусуна олуттуу таасири жана жалпы түрк тилдериндеги фитонимдик архетиптердин кыргыз тилинде сакталуусун байыркы фитонимдердин алкагында кенири иликтөө жүргүзүү да изилдөөнүн жаңылыгы катары каралат. Кыргыз жана түрк тилдериндеги фитонимдик өнүмдүү морфемалар биринчи жолу фитонимдик форма катары системалуу түрдө салыштыра талданып, фитоним системасындагы тарыхый лексика экендигинин далилденгендиги да иштин жаңылыгы деп эсептелет. Анын негизинде иште төмөнкүдөй илимий натыйжалар (жоболор) берилген:

1. Адамдын ой жүгүртүүсү менен түшүнүгү өнүккөн сайын фитоним да өз маанисин кеңейте баштайт. Фитонимдин мааниси ошол заттын дал өзүн таанытпастан, ал тилди алып жүрүүчүлөрдүн дүйнө таанымын таанытат.

2. Түрк тилдериндеги байыркы фитонимдик катмар кыргыз тилиндеги фитонимдик кордун концептуалдык негизин түзөт. Кыргыз тилиндеги

өсүмдүктөр дүйнөсүн чагылдырган лексика жалпы семанын негизинде лексика-семантикалык байланыштагы семантикалык талаага биригет. Лексика-семантикалык топтун негизин жалпы түрк тилдерине орток фитонимдер түзөт. Бирок кыргыз тилине гана мүнөздүү фитонимдер да бар.

2. Өсүмдүктөр аталыштарындагы номинация процесси адамдардын таанып-билүү жана таксономиялык ишмердиги менен байланышкан. Номинация процессинде өсүмдүктөрдүн реалдуу белгилери (түсү, даамы, жыты, бийиктиги, түзүлүшү, бөлүктөрү, жалбырагынын формасы, жештүүлүгү, дарылык касиети ж.б.) негизги белги катары алынган.

3. Түрк тилдериндеги фитонимдер түзүлүшү боюнча тубаса, туунду, жөнөкөй жана татаал болуп бөлүнөт. Кыргыз тилиндеги байыркы фитонимдик катмардын жалпы түрк тилдериндеги фитонимдик лексикасынын өнүгүүсүндөгү динамикалык ролу жана түрк тилиндеги байыркы архетиптердин фоносемантикасынан ачык көрүнөт.

3.2. Диссертацияда берилген ар бир илимий натыйжанын (жобонун) жана тыянак, корутундунун негизделүү жана тастыкталуу даражасы.

1-жобо ынанымдуу, анткени адамдын ой жүгүртүүсү менен түшүнүгү өнүккөн сайын фитоним да өз маанисин кеңейте баштары; фитонимдин мааниси ошол заттын дал өзүн таанытпастан, ал тилди алып жүрүүчүлөрдүн дүйнө таанымын таанытары элдик ботаникалык номенклатура, фитонимдер боюнча буга чейин аткарылган лингвистикалык пландагы илимий эмгектердеги материалдарды анализдөөнүн натыйжасында ачып берилген.

2-жобо түрк тилдериндеги байыркы фитонимдик катмар кыргыз тилиндеги фитонимдик кордун концептуалдык негизин түзөрү түрк тилдеринин байыркы сөздүк корун жана азыркы күндөгү лексиканын тутумун анализдөө менен, түрк тилдери боюнча этимологиялык, этнолингвистикалык, диалектологиялык, терминологиялык, лингвомаданият таануучулук аспектилерде жазылган илимий эмгектердеги көз караштарды өбөлгө катары алуу менен, түрк тилдериндеги фитонимдик лексика жана өсүмдүк маанисиндеги сөздөргө лексика-семантикалык талдоо, айрым сөздөргө этимологиялык анализ жүргүзүү аркылуу аныкталган, ошондуктан ынанымдуу.

3-жобо ынанымдуу, себеби өсүмдүктөр аталыштарындагы номинация процесси адамдардын таанып-билүү жана таксономиялык ишмердиги менен байланышкандыгы; номинация процессинде өсүмдүктөрдүн реалдуу белгилери (түсү, даамы, жыты, бийиктиги, түзүлүшү, бөлүктөрү, жалбырагынын формасы, жештүүлүгү, дарылык касиети ж.б.) негизги белги катары алынгандыгы диссертанттын элдик оозеки чыгармаларды талдоосунун негизинде, атоо категориясы боюнча илимдеги ар кандай пикирлерге таянуу менен көрсөтүлгөн.

4-жободо түрк тилдериндеги фитонимдер түзүлүшү боюнча тубаса, туунду, жөнөкөй жана татаал болуп бөлүнөрү; кыргыз тилиндеги байыркы фитонимдик катмардын жалпы түрк тилдериндеги фитонимдик лексикасынын өнүгүүсүндөгү динамикалык ролу жана түрк тилиндеги байыркы архетиптердин фоносемантикасынан ачык көрүнөрү окумуштуулардын тил илими боюнча эмгектердеги сыпаттамаларга таянуу менен, ачылып берилгендиги ынанымдуу.

3.3. Теориялык жана колдонмо багыттагы маселелерди чечүүдө изилдөөдөн алынган натыйжалардын наркы.

1-жобо жарым-жартылай жаңы, анткени адамдын ой жүгүртүүсү менен түшүнүгү өнүккөн сайын фитоним да өз маанисин кеңейте баштары; фитонимдин мааниси ошол заттын дал өзүн таанытпастан, ал тилди алып жүрүүчүлөрдүн дүйнө таанымын таанытары тууралуу теория, көз караштар жалпы тил илиминде айтылып келген.

2-жобону жаңы деп эсептөөгө болот, анткени лексика-семантикалык топтун негизин жалпы түрк тилдерине орток фитонимдер түзөрү, бирок кыргыз тилине гана мүнөздүү фитонимдердин бар экендиги бул иште алгач ирет белгиленип жатат.

3-жобо жаңы, номинация процессинде өсүмдүктөрдүн реалдуу белгилери (түсү, даамы, жыты, бийиктиги, түзүлүшү, бөлүктөрү, жалбырагынын формасы, жештүүлүгү, дарылык касиети ж.б.) негизги белги катары алынгандыгы диссертанттын элдик оозеки чыгармаларды талдоосунун негизинде алгач ирет илимий жобо катары көрсөтүлгөн.

4-жобону жаңы деп саноого негиз бар, анткени түрк тилдериндеги фитонимдер түзүлүшү боюнча тубаса, туунду, жөнөкөй жана татаал болуп бөлүнөрү; кыргыз тилиндеги байыркы фитонимдик катмардын жалпы түрк тилдериндеги фитонимдик лексикасынын өнүгүүсүндөгү динамикалык ролу жана түрк тилиндеги байыркы архетиптердин фоносемантикасынан ачык көрүнөрү алгач жолу туюндурулуп жатат.

3.4. Квалификациялык белгилерге дал келиши.

1. Диссертациянын жыйынтыктарынын мүнөзү

1.1. Илимдин тийиштүү тармагы үчүн олуттуу мааниге ээ маселенин жаңы чечилиши.

2. Диссертациянын жыйынтыктарынын жаңычылык деңгээли

2.1. Жыйынтыктары жаңы деп эсептелет.

3. Диссертациянын жыйынтыктарынын баалуулугу

3.2. Жогору.

4. Диссертациянын темасынын пландуу изилдөөлөр менен байланышы

4.2. Тема тармактык программага, илимдер академиясынын же мекеменин тематикалык планына кирет.

5. Колдонмо мааниси бар диссертациянын жыйынтыктарын пайдалануу деңгээли

5.3. Тармактын масштабында.

6. Колдонмо мааниси бар диссертациянын жыйынтыктарын кеңири пайдалануу боюнча сунуштар

6.1. Кеңири пайдаланууну талап кылат.

4. Алынган жыйынтыктардын практикалык мааниси. Изилдөө ишинен алынган корутунду пикирлер, тыянак-натыйжалар, теориялык материалдар жана негизги жоболорду илимий изилдөөчүлүк жана билим берүүчүлүк максатта колдонууга болот. Тактап айтканда, талдоого алынган тилдик материалдарды кыргыз тилинин лексикасынын тарыхый катмарларын терең анализдөөгө жана фитонимиянын морфемалык түзүлүшүн тарыхый жактан изилдөөдө кенири пайдаланууга болот. Аталган илимий изилдөө фитонимдик теорияны тарыхый жактан так маалыматтар менен толуктайт. Иште жүргүзүлгөн изилдөөлөрдү түркология, салыштырма грамматика жана тилдердин ареалдык типологиясын окуп үйрөнүү багытында, түрк тилдеринин тарыхый грамматикасы боюнча изилдөө иштеринде, тарыхый фонетика тармактарында пайдаланууга болот.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Авторефератта диссертациянын негизги мазмуну, негизинен, кыскартылып берилген; диссертациялык иштин жалпы түзүлүшү менен дал келет. Илимий иш боюнча жарык көргөн макалалардын саны диссертациянын тексти менен авторефератта 11 деп көрсөтүлүп, айырмаланбайт.

6. Диссертациянын негизги жоболору, натыйжалары жана корутундуларынын жарыяланышы, тастыкталышы. Изилдөөнүн жыйынтык-натыйжалары боюнча Казакстанда жана Кыргыз Республикасында өткөн эл аралык жана республикалык деңгээлдеги илимий-практикалык конференцияларда, тактап айтканда, «Теоретические и методологические проблемы современного педагогического образования и науки» (Бишкек, 2018), «Бектаевские чтения-3: Сохранение национальной уникальности и систематизированные методы развития в педагогических учебных заведениях» (Шымкент, 2018), «Современные тренды педагогического образования» (Шымкент, 2020-ж., 15-февраль) аттуу эл аралык конференцияларда баяндамалар окулган.

Изилдөөнүн мазмуну 11 макалада чагылдырылган, анын ичинде РИНЦ системасында индекстелүүчү Кыргызстандагы мезгилдүү илимий басылмаларда 4 макала, Россияда 4 макала, Казакстанда 3 макала жарыяланган. Алар төмөнкүлөр:

1. Төлегенова, Д. М. Фитонимдик семантика [Текст] / Д. М. Төлегенова // И. Арабаев ат. КМУнун «Жарчысы». – 2022. - №1. – 43-50-бб. <https://elibrary.ru/item.asp?id=48700357>

2. Төлегенова, Д. М. Фитонимдердин концептологиялык негиздери [Текст] / Д. М. Төлегенова // И. Арабаев ат. КМУнун «Жарчысы». – 2022. - №1. – 50-57-бб. <https://elibrary.ru/item.asp?id=48700358>

3. Төлегенова, Д. М. Фитонимы в тюркологии [Текст] / Д. М. Төлегенова // Бюллетень науки и практики. – 2021. - Т.7. - №5. – С. 595-599. <https://elibrary.ru/item.asp?id=45847780>

4. Төлегенова, Д. М. Историческое формирование кыргызской фитонимии [Текст] / Д. М. Төлегенова // Бюллетень науки и практики. – 2021. -Т.7. - №5. – С. 600-604. <https://elibrary.ru/item.asp?id=45847781>

5. Төлегенова, Д. М. Морфологические особенности фитонимического пластоотложения в тюркских языках [Текст] / Д. М. Төлегенова // Эпоха науки. – 2021. - №26. – С. 171-173 <https://elibrary.ru/item.asp?id=46251958>

6. Төлегенова, Д. М. Семантика названий растений в общетюркской топонимии [Текст] / Д. М. Төлегенова // Эпоха науки. – 2021. - №26. – С. 174-177. <https://elibrary.ru/item.asp?id=46251959>

7. Төлегенова, Д. М. Түрк тилдериндеги фитонимдик семантиканын диахрониясы [Текст] / Д. М. Төлегенова // Alatoo Academic Studies. – 2021. – №4. – С. 208-213. <https://elibrary.ru/item.asp?id=47924251>

8. Төлегенова, Д. М. Фитонимдер лингвистиканын объектиси катарында [Текст] / Д. М. Төлегенова // Alatoo Academic Studies. – 2022. – №1. – С. 264-269. <https://elibrary.ru/item.asp?id=48356782>

9. Төлегенова, Д. М. Емдік өсімдіктер және олардың шығу этимологиясы [Текст] / Д. М. Төлегенова // Мат. межд. науч.-практ. конф. «Современные тренды педагогического образования». - Шымкент, 2020. – С. 152-156.

10. Төлегенова, Д. М. Қазақ тіліндегі емдік өсімдік атаулары, жасалу жолдары [Текст] / Д. М. Төлегенова // Мат. межд. науч.-практич. конф. «Бектаевские чтения-3: Сохранение национальной уникальности и систематизированные методы развития в педагогических учебных заведениях». – Шымкент. – 2018. - II том. - С. 455-458. ISBN 978-601-279-106-8

11. Төлегенова, Д. М. Қазақ тіліндегі емдік өсімдік атауларының жиналуы мен қалыптасуы [Текст] / Д. М. Төлегенова // Наука и жизнь Казахстана. – Астана, 2018. -№3(58). - С. 253-255. ISBN 2073-333X

7. Диссертациялық иш боюнча сын-пикирлер жана сунуштар:

1. 105–106-беттерде *ағач* фитониминин азыркы түрк тилдеринде колдонулуусу (шилтеме берилген эмес), байыркы колдонулуусу *ыгач*, *йыгач* болгондугу айтылат. Бирок байыркы Енисей-Орхон эстеликтеринде *ы* деген бир фонемадан туруп, ал сөз “өсүмдүк” деген маанини берген. Улам барган сайын морфологиялык түзүлүшү жагынан татаалданып отуруп, *ы-ыгач* деген кош сөз калыбында “ар кандай өсүмдүк” деген мааниде колдонула баштаган. Азыркы кездеги кыргыз тилиндеги *жыгач* деген сөз (түркчөдө *ağaç*) тарыхый жагынан ушу бир фонемалуу *ы* сөзүнөн жасалган. Сөздүн этимологиясы терең изилдөөнү талап кылат.

2. 100–102-беттерде *адырашман* фитониминин этимологиясын аныктоодо сөздөгү *адыр* элементинин байыркы түрк тилиндеги колдонулуусу, параллелдери жөнүндө салыштыруулар, сыпаттамалар жүргүзүлүп, бирок бул сөздүн кийинки морфемалары *адыр-а-ыш-ман* толук анализге алынган эмес. Аталган фитонимдин этимологиясын сыпаттоодо Б.Сагындыков, Е.Керимбаевдердин пикирлерине таянгандыгы айтылат, бирок ал изилдөөчүлөр жана эмгектери колдонулган адабияттарда берилген эмес.

3. 137-бетте *шабдалы* (шабдаалы болуш керек), *инжир* өсүмдүк аттары түрк тилдериндеги жалпы өсүмдүк аттары катары көрсөтүлгөн, бирок булар – иран тилине таандык сөздөр.

4. 114-бетте *машак* деген термин *бош+ок* деген эки морфемадан турат деп берилген. Биринчи морфема *бош* эмес, *баш* деп берилүүсү керек. Анткени мында эгиндин башы жөнүндө сөз болуп жатат.

5. 123-бетте «Ак» сөзү кыргыз тилинде эки түрдүү маани берет. Биринчиси сын атооч (ак алма, ак жүзүм), экинчиси сүт-айран азыктарын билдирген заттык маанидеги лексема делген. Кыргыз тилинде бул сөздүн маанилери көп: адилет, тазалык, көзгө түшкөн ак, Кудай, Алла, ж.б. Илимий иште өзү билгенин эмес, илимий негизде сыпаттама берүү керек.

6. 125–126-беттерде фитонимдик катмар жөнүндөгү теманын тутумунда Алтай тилдер тобу, бул топко кирген тилдер; алтай тилдеринин тектештиги; бул классификацияны колдогон жана каршы чыккан окумуштуулар санакталып берилген. Темага түздөн-түз тиешеси жок болгондуктан бул маалыматтардын берилүүсүнүн кереги жок деп ойлойбуз, анткени мында ойдун логикасы бузулду.

7. Диссертациянын текстинде Тыныстанов баш болгон көптөгөн авторлордун эмгектеринде фитонимдик мисалдар, өсүмдүк аталыштары, алар боюнча изилдөөлөр бар экендиги айтылат. Бирок алардан алынган факт-материалдардын саны жокко эсе, же болсо да төрт-бештен ашпайт. Темага байланыштырылып берилген: В.Радлов, В.В.Виноградов, А.А.Реформатский, Шербина, Р.Якобсон, А.Ф.Лютин, Г.П.Мельников, У.Ф.Надергулов, Р.Сыздыкова, А.Ф.Лосев, В.П. Даниленко, Д.Синор, Н.А.Хабичев, В.Л.Гукасян, К.Тыныстанов, Б.М.Юнусалиев, 2005, С.К.Кудайбергенов, Б.Орузбаева, Ш.Шүкүров, Г.Бакинова, Ж.Жаманбаева, Б.Сагындыков, Ш.Сарыбаев, А.Кайдаров, И.Кенесбаев, А.Нурмагамбетов, Е.Керимбаев, Л.Рустемов, А.Нажимов, К.А.Шарипов, Семиз Кенан деген авторлордун илимий булактары колдонулган адабияттардын тизмесинде жок, кезиктире алган жокпуз. Ошону менен бирге, берилген шилтемелердин белгилүү бир нугу жок. Шилтеме көрсөткөндөгү кашаалардын бычымы (...), [...] да ар кандай, ичиндеги шилтемелердин берилүүсү да бирдей эмес: [Тыныстанов 1928], (Сыздыкова Р. 1994), (Б.Юнусалиев, К.Юдахин), (Б.Орузбаева), (Аймактым Мурзалиева), [Ж.Ш. Шүкүров. Кыргыз тилиндеги татаал сөздөр. Ф. 1955. 80-б.], [1955, 21-бет], [133-197].

8. Диссертациянын жана авторефераттын текстинде бирин-серин орфографиялык (*жангак эмес жаңгак*), пунктуациялык (киринди сөздөргө коюлуучу үтүр тыныш белгиси) каталар учурайт.

9. Берилген таблицалардын номери, аталышы көрсөтүлгөн эмес.

10. Корутунду:

Төлегенова Дина Мелдебекқызынын 10.02.06 – түрк тилдери адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган “Түрк тилдериндеги фитонимдердин структура-семантикалык өзгөчөлүктөрү” аттуу диссертациялык изилдөөсүнүн темасы

түрк тилдери илими үчүн актуалдуу, алдына койгон максат-милдеттери аткарылган, тиешелүү деңгээлдеги илимий жыйынтыктар алынган, илимий-теориялык жана практикалык мааниге ээ, толук бүткөн, мазмуну жана жыйынтыктары 10.02.06 – түрк тилдери адистигинин паспортуна жооп берген иш катары эсептөөгө негиз бар.

9. Диссертациялык кеңешке берилген документтерди карап чыгып, Төлегенова Дина Мелдебекқызынын 10.02.06 – түрк тилдери адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган “Түрк тилдериндеги фитонимдердин структура-семантикалык өзгөчөлүктөрү” деген темадагы диссертациялык ишинин темасынын актуалдуулугун, түрк тилдеринин, анын ичинде кыргыз тилинин эволюциясы, өнүгүүсү, лексикологиясы үчүн зарылдыгын, алынган тыянак-натыйжаларынын далилдүүлүгүн, илимий жаңылыгын жана теориялык, практикалык жактан маанисин эске алып, ишти Д.10.24.700 диссертациялык кеңешке 10.02.06 – түрк тилдери адистиги боюнча коргоого кабыл алууга негиз бар деп эсептейбиз.

10. Төлегенова Дина Мелдебекқызынын диссертациялык иши үчүн сунушталган жетектөөчү мекеме жана расмий оппоненттер.

Төлегенова Дина Мелдебекқызынын 10.02.06 – түрк тилдери адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган “Түрк тилдериндеги фитонимдердин структура-семантикалык өзгөчөлүктөрү” деген аталыштагы диссертациялык ишине **жетектөөчү мекеме** катары К.Тыныстанов атындагы Ысык-Көлмамлекеттик университетинин кыргыз тили жана адабияты кафедрасы (722200, Каракол шаары, Ж. Абдрахманов көчөсү, 103) сунушталат.

Расмий оппоненттер катары төмөнкүлөр сунушталат:

1. Усманбетов Баяман Жунушбекович – К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин кыргыз жана түрк тилдеринин теориясы кафедрасынын башчысы

Эмгектери:

1. Семантические особенности глаголов в словаре Махмуда Кашкари «Диван лугат ат-турк» и их соотношение с глаголами современного кыргызского языка. [Текст] / Б.Ж.Усманбетов //Символ науки – г. Уфа, 2019, № 2 часть №3, 105-108 сс. (253 с.).

2. Лексико-семантические особенности некоторых слов в «Диване» Махмуда Кашгари, имеющих место в кыргызском языке. [Текст] / Б. Ж. Усманбетов //ПГЛУ вестник – г. Пятигорск, 2020, №2,65-68 сс. (323 с.).

3. Махмуд Кашгаринин “Диваны” жана кыргыз тилине болгон катыштыгы [Текст] / Б.Ж. Усмамбетов // БГУнун жарчысы. - 2016. №1 (35), 16-18 б.б. (293 б.).

4. Махмуд Кашгаринин “Дивану лугат ат-түрк” эмгегиндеги айрым аспап-шаймандардын лексика-семантикалык өзгөчөлүктөрү [Текст] / Б.Ж. Усмамбетов // БМУнун жарчысы. - 2016. №2, 97-100 б.б., (201 б.).

2. Давлатова Сара Жамаловна – филология илимдеринин кандидаты, Ош мамлекеттик университетинин факультеттер аралык кыргыз тили кафедрасынын доценти

Эмгектери:

1. Названия животных в словаре М.Кашкари “Дивану лугати т-тюрк” и их использование в современном кыргызском языке. Bulletin of Science and Practice. Scientific Journal. 2021, T.7. №8. – С. 425-432.

2. Названия еды, питания в произведении М.Кашкари “Диван Лугат ат-турк” и их использование в современном кыргызском языке. Bulletin of Science and Practice. Scientific Journal. 2022, T.8. №7. – С. 256-264.

3. М. Кашкаринин “Дивану лугати-т түрк” эмгегиндеги узчулукка байланышкан сөздөрдүн азыркы кыргыз тилинде колдонулушу // «Түрк элдеринин руханий интеграциясы: тил, адабият, маданият» аттуу эл аралык илимий-теориялык конференциянын материалдары. – Ош, 2024. – С. 376-384.

4. Махмут Кашкаринин “Дивану лугати-т түрк” сөздүгүндөгү өсүмдүктөрдүн аттарынын азыркы кыргыз тилинде колдонулуу деңгээли // Актуальные проблемы теоретической и прикладной филологии. XII Международная научная конференция (г.Уфа, 25 апреля 2024 г.)

Эксперт,
филология илимдеринин доктору,
Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин
филология бөлүмүнүн профессору

 Б. Сагынбаева
27.03.2025-ж.

Эксперт Б. Сагынбаеванын колун тастыктайм:

Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы, ф.и.д.

С. К. Каратаева

Диссертациялык кеңештин окумуштуу катчысынын колун тастыктайм:

КБ башчысы

А. Жайнакова